

Kohtuasi C-344/19**Eelotsusetaotlus****Saabumise kuupäev:**

2. mai 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Vrhovno sodišče Republike Slovenije (Sloveenia kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

2. aprill 2019

Kassaator:

D. J.

Vastustaja:

Radiotelevizija Slovenija

[...]

EELOTSUSETAOTLUS

Vrhovno sodišče Republike Slovenijas (Sloveenia kõrgeim kohus) on pooleli töövaidlust puudutav kohtuasi, mille algatamist taotles kassaator **D. J.** [...] ja milles tema vastaspool on avalik-õiguslik üksus **RADIOTELEVIZIJA SLOVENIJA**, [...], vastustaja, asukoht Ljubljana, [...],

ning mille ese on **erinevate töötasusummade väljamaksmine kogusummas 53 985,02 eurot.**

Vrhovno sodišče Republike Slovenije (Sloveenia kõrgeim kohus) [...],

peatas 2. aprilli 2019. aasta [...] määrusega menetluse ning otsustas esitada Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotluse.

[lk 2]

I. Faktilised ja õiguslikud asjaolud

1. Kassaator töötas töötajana ülekannete tehnik-spetsialisti ametikohal. Ta töötas 1. augustist 2008 kuni 31. jaanuarini 2015 mitmes ülekandejaamas ning täpsemalt kuni 2013. aasta juunikuuni Pohorje ülekandejaamas ja alates 2013. aasta juulist Krvaveci ülekandejaamas. Töö laadi, ülekandejaama kauguse tõttu elukohast [...] ja pidevate raskuste tõttu ligipääsemisel ülekandejaamale [...], kus tööd tehti, oli vaja elada rajatise läheduses. Vastustaja nägi ette majutuse ülekandejaamas (köögi, eluruumi, puhkeruumi ja vannitoaga). Ülekandejaamades töötas samaaegselt kaks töötajat – tehnikut –, kes töötasid vahetustega või kumbki vastavatel kellaaegadel. Pärast tööd võisid need kaks tehnikut puhata puhkenurkades või tegelda ümbruskonnas vabaajategevustega. Nad võisid oma vaba aega kasutada nende võimaluste piires, mida vastav koht pakkus.
2. Madalama astme kohtud on töötaja jagunemise ja töö tegemise korra osas tegelikult tuvastanud vähe, kuid sellest ilmneb piisavalt selgelt, et need kaks töötajat tegid tööd vahetustega, mis kestsid kella 6-st kuni kella 18-ni ja kella 12-st kuni kella 24-ni. Tegemist on faktilise asjaolu tuvastamisega, mida ei saa enam kassatsiooniasemes kahtluse alla seada. Need kaks töötajat leppisid omavahel kokku, kumb neist töötab esimeses ja kumb teises vahetuses. Et kassaator armastas filme ja telesarju, töötas ta enamasti vahetuses, mis kestis kella 12-st kuni kella 24-ni. Nii tehtud töö oli „korraline töö“ ning selleks tuli viibida töökohas ja see sisaldas keskmiselt kaks kuni kolm tundi tegelikku tööd (ülekandejaama inspekteerimise ring, kontroll, mõõtmised, andmete lugemine, pisihooldustööd, filtrite vahetamine jm), samas kui ülejäänud aja istuti kuvari ees ja jälgiti ülekandeid kuvarilt, olles valmis võimalikeks häireteks ja sekkumiseks iga kord, kui see peaks vajalikuks osutama. Ka telerit vaadates oli võimalik signaali kontrollida; seepärast võisid need kaks tehnikut ka tööajal viibida päevases puhkenurgas ning telerit vaadata.
3. Vastustaja maksis kassaatorile 12 tunni korralise töö eest (tegeliku töökohas viibimise eest). Ta arvestas ajavahemiku 0.00-6.00 puhkeajaks, mille eest ei maksnud ta kõnesolevale isikule mingit töötasu, samas kui ülejäänud kuut tundi, mis ei kuulunud päevase vahetuse hulka (näiteks kella 6-st kuni kella 12-ni või siis kella 18-st kuni 24-ni), pidas ta ajaks, mil töötaja on pidevalt kättesaadav. Sel perioodil tegi üks töötaja tööd (korralist tööd oma päevase vahetuse raames), samas kui teine töötaja oli vaba. Ta võis ilma piiranguteta ülekandejaamast lahkuda, koeraga jalutada, minna ühesse lähedalasuvatest mägionnidest või [lk 3] ükskõik kuhu mujale. Töötaja pidi siiski olema väljakutse korral kättesaadav ning vajadusel tegutsema ja naasma tööle ühe tunni jooksul. Konkreetseid üksikkohustusi võis täita endale sobival ajal: ainult kiireloomuline töö tuli ära teha otsekohe, ülejäänud võis jätta järgmiseks päevaks. Selle kättesaadavusperioodi eest arvestas ja maksis vastustaja kassaatorile täiendavat tasu (hüvitist), mille summa võrdus 20 protsendiga põhitöötasust; kui aga selle kättesaadavusperioodi jooksul tuli väljakutse peale tegelikult sekkuda (milleks oli vaja naasta töökohta), arvestati selleks kulunud aeg tavaliseks tööajaks ja selle eest maksti vastavat tasu.

Vastustaja jagas kogu tegelikult töötatud aja ära kuuekuulisele ajavahemikule, nii et selle perioodi lõpuks ei kogunenud korralisi töötunde rohkem, kui ette nähtud.

4. Vastustaja arvestas kassaatorile töötasu ja täiendavat tasu tööaja arvestamise sise-eeskirja alusel, mille artiklis 16 on sätestatud, et pidevalt teenistuse huvides kättesaadav olemine tähendab seda, et töötajat on võimalik väljaspool tööaega telefoni teel või muude abivahendite teel kätte saada, et vajadusel oleks tagatud töökohta jõudmise võimalus. Vastustaja oli selle vastu, et seda ajavahemikku käsitataks valveajana. Viidatud sise-eeskirja artikli 8 järgi loetakse valveajaks perioodi, mil töötaja ei saa oma aega vabalt kasutada ning peab olema kättesaadav töökohas, mille on kindlaks määranud rühmajuht, et ta saaks hakata tegema oma korralist tööd ning/või täitma oma tööga seotud teatavaid ülesandeid.

II. Menetluse käik ja poolte väited

5. Kassaator esitas hagi eesmärgiga saavutada see, et talle makstaks välja mitmesugused töötasusummad, millele tal erinevatel alustel õigus oli. Vrhovno sodišče (Sloveenia kõrgeim kohus) peab kassatsioonimenetluses otsuse tegema nõude kohta tasustada tunde, mil kassaatoril paluti olla pidevalt kättesaadav (kuus tundi), ja täpsemalt summas, mis on nähtud ette tavalist tööaega ületava töö puhul (ületunnid brutosummas 53 985,02 eurot). Kassaator kinnitas, et vastustaja oleks pidanud arvestama tööaja hulka ehk käsitama tegeliku tööna ka pidevalt kättesaadav olemise perioodi, mil ta oli põhimõtteliselt vaba, sõltumata sellest, kas ta tegi sel ajavahemikul konkreetset mingit tööd või mitte. Kassaator põhjendas oma nõuet asjaoluga, et ta elas kohas, kus ta tööd tegi, ning seepärast oleks pidanud asuma seisukohale, et ta viibis kogu aeg töökohal, faktiliselt 24 tundi ööpäevas. Kollektiivlepingu raames ei võetud arvesse raadioringhäälingutöötajate ametiühingu kõiki jõupingutusi ülekandejaamades töötavate töötajate olukorra reguleerimiseks. Vastustaja võttis (2011. aastal) vastu tööaja arvestamise eeskirja, milles ta määratles pidevalt kättesaadav olemise aja kui aja, mida ei arvestata tööaja sisse. Töö ja ülekandejaamades viibimise laad [lk 4] oli aga niisugune, et kassaator ei saanud oma aega vabalt kasutada ka tööst vabal ajal, sest kättesaadavusperioodil pidi ta vajadusel alati vastama väljakutsetele ja tulema töökohta ühe tunni jooksul. Arvestades, et ülekandejaamade läheduses ei olnud palju vaba aja veetmise võimalusi, jäi kassaator enamasti kogu ajaks ülekandejaama ruumidesse. Kassaator väidab, et see aeg oleks tulnud kvalifitseerida valveajaks ja seega tegeliku töö tegemiseks ning seetõttu oleks tulnud selle aja kui korralist tööaega ületava aja eest, mil tööd tehti väljaspool korralist tööaega (ületunnitöö), maksta tasu, ehkki vastustaja ei andnud vormiliselt korraldust olla valves ega nõudnud seda, st ei nõudnud seega füüsilist kohalolekut töökohal kuue tunni jooksul.
6. Vastustaja palus jätta hagi rahuldamata. Ta kinnitas, et kassaator ei olnud pärast töökohustuste täitmist 12 tunni jooksul valves, sest ta oli vaba, kuigi pidi olema pidevalt kättesaadav ja see viimane olek ei kuulu tööaja hulka. Vastustaja arvestas ja maksis kassaatorile täiendavat töötasu pidevalt kättesaadav olemise eest (ja

peale selle veel täiendavat tasu tööaja ebakorrapärase jaotumise eest) ning seda kõike vastavalt tööaja arvestamise sise-eeskirjale.

7. Esimese astme kohus jättis ületunnitöö tasustamise nõude rahuldamata [...]. Ta leidis, et tunde, mil tuleb olla pidevalt kättesaadav, ei saa pidada valveajaks, võttes arvesse kassaatori kohustuste laadi sel ajavahemikul. Tegelikult töötatud tunde tasustatakse kassaatorile korralise tööna ja tööaja ümberjaotamise raames jaotatakse need ära kuue kuu pikkusele perioodile. Seevastu ülejäänud aega, mil kassaator oli ainult kättesaadav ja oli valmis võimalikeks väljakutseteks, ei saa käsitada tegeliku tööna (tegelike tööülesannete täitmisena), mida oleks pidanud lugema valves olemiseks või tasustama sellena kui korralist tööaega ületavat ületunnitööd. Sel perioodil ei nõutud kassaatorilt füüsilist viibimist töökohal. Seepärast tuleb seda perioodi käsitada kättesaadav olemisena, mille eest sai kassaator sobivat tasu (20% põhitöötasust), mitte tööajana. Vastustaja ei andnud korraldust valveks ega nõudnud, et töötaja viibiks kättesaadav olemise perioodil töökohal. Esimese astme kohus on seisukohal, et kui kassaator viibis töökohal või ülekandejaama ruumides, siis omal vabal tahtel ning see ei saa anda alust talle esitatud hagi rahuldamiseks.
8. Teise astme kohus jättis selles osas rahuldamata apellatsioonkaebuse, mille kassaator esitas [...]. See kohus leidis, et kassaator ei saanud perioodil, mille tasustamist ta ületunnitööna nõuab sel põhjendusel, et ta viibis valves, korraldust olla valves ning vastustaja ei olnud ka nõudnud tema füüsilist viibimist töökohal, vaid temalt nõuti ainult, et ta naaseks vajadusel töökohta ühe tunni jooksul. Asjaolu, et kassaator viibis pärast 12 tundi korralist tööd [lk 5] ülekandejaamas, ei kujuta enda valves olemist, ehkki ta ei läinud pärast seda koju „mäejalamil“. Töökohustus, mis kassaatoril oli sel ajal, vastab teenistuse huvides pidevalt kättesaadav olemise määratlusele vastustaja tööaja arvestamise eeskirja artikli 16 tähenduses. Tegelikku (korralist) tööd tehti 12 tunni jooksul – ajavahemik, mille vastustaja tunnistas korraliseks tööks ja mille eest ta maksis ka töötajale vastavat töötasu. Vastustaja tunnistas korraliseks tööks ja tasustas sellena ka tunde, mil kassaator tegelikult töötas, kui ta pidi väljakutse peale töökohta minema ajal, mil oli kättesaadav. Kassaatori neid töötatud tunde võeti kuue kuu pikkuses perioodis arvesse. Teise astme kohus selgitas ka, et Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) otsused kohtuasjades C-303/98: Simap ja C-151/02: Jaeger ei puudutanud täiesti samalaadseid olukordi.
9. Kassaator esitas praegusele eelotsusetaotluse esitanud kohtule kassatsioonkaebuse, milles ta kinnitab, et vastustaja ei määranud tööaega ja vahetuste kestust selgelt kindlaks, vaid jättis kahele töötajale ülekandejaamas võimaluse selles ise kokku leppida. Kassaator kinnitab, et kohus mõistis mõistet „tegelik tööaeg“ valesti, sest selleks ei ole mitte üksnes aeg, mil töötaja teeb tegelikult tööd, vaid ka kogu aeg, mil ta viibib tööandja määratud töökohal. Tööaja graafikuga sundis vastustaja talle tegelikult peale mitme päeva pikkused vahetused. Ta kuritarvitas pidevat kohalolekut kui instituuti eesmärgiga asetada kassaator ebasoodsasse olukorda, mis puudutab tasu aja eest, mil viimane pidi olema kättesaadav. Ajavahemikul, mil tal oli „mitmepäevane vahetus“, ei saanud

ta oma aega vabalt kasutada, sest ta viibis kas Pohorje mäel või Kravavec mäel – põhjus, miks ta ei nõustu väitega, et sel perioodil ta tööd ei teinud. Kassaator kinnitab, et pidevalt kättesaadav olemine, st pidev viibimine ülekandejaama läheduses tähendab, et ta töötas tegelikult (vähemalt) 18 tundi päevas, samas kui pidevat viibimist ülekandejaamas nõuti seepärast, et see oli vajalik, et ülekandejaamades tehtaks 24-tunniseid vahetusi.

III. Riigisisesed õigusnormid

10. Töösuhete seaduses (Zakon o delovnih razmerjih) (ZDR-1; *Uradni list RS* nr 21/2013 jj) on tööaega määratletud artiklis 142, mille sisu on järgmine:

„Artikkel 142

1. Tööaeg on tegelik tööaeg ja vaheaeg töötamises käesoleva seaduse artikli 154¹ tähenduses ning aeg, mis vastab töölt põhjusega puudumisele seaduse ja kollektiivlepingu või üldkohaldatava õigusakti alusel.

[lk 6]

2. Tegelik tööaeg on kogu aeg, mille jooksul töötaja töötab, kusjuures selleks tuleb pidada perioodi, mil töötaja on tööandja käsutuses ja täidab töölepingu kohaselt oma töökohustusi.

3. Tegelik tööaeg on töö tulemuslikkuse arvutamise aluseks.“

11. Avaliku sektori kollektiivlepingu (edaspidi „kollektiivleping“; *Ur. l. RS* nr 57/2008 jj)² artiklis 46 oli sätestatud:

„Avalikule teenistujale makstakse perioodi eest, mil ta on pidevalt kättesaadav, täiendavat töötasu, mille summa vastava 20 protsendile põhitunnitöötasust. Perioode, mil avalik teenistuja on pidevalt kättesaadav, ei arvestata töötaja hulka.“

12. RTV (vastustaja) 22. detsembri 2010. aasta töötaja arvestamise eeskirjas on sätestatud:

„Artikkel 6

Haldusasutustes või -talitustes on lubatud sisse seada valveteenistus, st muus vormis kättesaadav olemine teenistuse huvides, kui seda nõuab vajadus teha teatav töö ära katkestusteta või teha see ära teataval päeval või teatava tähtaja jooksul põhjustel, mis on seotud kaitsega loodusõnnetuste või muud liiki õnnetuste

¹ ZDR-1 artikkel 154 reguleerib töötaja sisse arvestatavate töötaja jooksul tehtavate vaheaegade küsimust.

² [...] [teave põhikohtuasja suhtes kohaldatava kollektiivlepingu redaktsiooni kohta]

eest, või erakorraliste asjaolude tõttu, mis ei sõltu tööandja tahtest ja mida ta ei saa ära hoida.

Artikkel 8

Valveperioodid on perioodid, mil töötaja ei saa oma aega vabalt kasutada ja peab olema oma töökohas või muus juhtkonna kindlaks määratud töökohas kättesaadav, et see töötaja saaks hakata tegema oma tavapärast tööd ja/või täitma oma tööga seotud ülesandeid. Valveajaks loetakse ka aega, mis töötajal kulus territooriumil ühest kohast teise liikumisele sõidukis reisijana.

Artikkel 9

Kogu valves oleku aeg loetakse tööajaks.

[lk 7]

Artikkel 16

Perioodi, mil töötaja peab olema teenistuse huvides pidevalt kättesaadav, võib määrata kindlaks tootmisprotsessi ja selle põhjal, kuidas töö aasta jooksul organisatsioonilistes üksustes või kavandatud tootmisüksustes jaguneb. Pidevalt kättesaadav olemine hõlmab seda, et töötajat on võimalik väljaspool tööaega telefoni või muude abivahendite teel kätte saada, et vajadusel oleks tagatud töökohta jõudmise võimalus. Maksimaalne töökohta jõudmiseks kuluv aeg, mida aktsepteeritakse, on üks tund. Korraldus olla pidevalt kättesaadav tuleb anda kirjalikult ja töötajaga kooskõlastatult vähemalt kahepäevase etteteatamisega. Kirjaliku korralduse (vorm 5) perioodiks, mil töötaja peab olema tööl pidevalt kättesaadav, võib anda kuu, nädala või päeva lõikes.

Pidevalt kättesaadav olemise perioode ei arvestata töötaja tööajaks.“

IV. Eelotsusetaotluse põhjendused

13. Käesoleva töövaidluse ese on selle aja tasustamine, mil töötaja oli pidevalt kättesaadav. Kohtukolleegium on teadlik, et töötasu küsimus ei kuulu direktiivi 2003/88 kohaldamisalasse. Mis puudutab siiski otsuse tegemist kassaatori kassatsioonkaebuse kohta, siis ta tõdeb, et kassaatori kohtule esitatud nõude põhjendatuse kohta on võimalik otsus teha ainult siis, kui saadakse vastus siin tõstatatud küsimustele. Et käsitletav juhtum on eripärane, ei ole täiesti selget vastust võimalik leida kohtuotsustest, milles on käsitletud samalaadseid probleeme, ja täpsemalt järgmistest kohtuotsustest:

- Simap (C-303/98), milles Euroopa Kohus leidis, et töötaja füüsiline viibimine töökohas ja kättesaadav olemine spetsialisti teenuste osutamiseks on tööülesannete täitmine, ka juhul, kui tegelik tegevus varieerub olenevalt asjaoludest (meditsiinitöötajate valveteenused);

- Jaeger (C-151/02), milles Euroopa Kohus otsustas, et olukorras, kus töötajale on antud korraldus olla teenistuse huvides kättesaadav, nii et temaga saaks pidevalt ühendust võtta, ilma et ta peaks viibima töökohas, ning kus töötaja, kes on küll tööandja käsutuses, sest peab olema kättesaadav, saab siiski väiksemate piirangutega oma aega korraldada ja pühendada oma huvidele, loetakse „tööajaks“ direktiivi tähenduses üksnes teenuste osutamise tegelikku aega;

[lk 8]

- Tyco (C-266/14), milles Euroopa Kohus leidis, et tööajaks loetakse ka aega, mil töötaja sõidukiga tööle sõidab, kui tegevus toimub teataval territooriumil, ning töökohustuste hulka kuulub ka sõit klientide juurde, kus töötaja tööd teeb;
 - Matzak (C-518/15), milles Euroopa Kohus otsustas, et ka niisuguse tuletõrjuja kättesaadav olemine, kes peab olema pidevalt kodus ja on kohustatud jõudma töötegemise kohta kaheksa minuti jooksul alates väljakutsest, kujutab endast tööaega, sõltumata sellest, kas tema liikumised ja vaba aja kasutamine on piiratud kättesaadavusega seotud kohustuse tõttu, sest niisuguses olukorras on olulised kaks asjaolu: töötaja peab olema kättesaadav olemise perioodil kodus (nimetatud kohas) ja reageerimisaeg on lühike (8 minutit).
14. Käsitleva juhtumi asjaolud, mis on eelotsusetaotluse esitanud kohtule edastatud, erinevad eespool viidatud juhtumite asjaoludest töö eripära ja töö tegemise asukoha tõttu. Käsitlevaval juhul on tegemist ülekandejaamadega, mis paiknevad raskesti ligipääsetavates kohtades, eriti halbade ilmastikuolude korral. Pohorje ülekandejaam asub 1050 m kõrgusel merepinnast, samas kui Krvavec ülekandejaam paikneb 1740 m üle merepinna – põhjus, miks elavad töötajad juhul, kui nad määratakse tööle nendesse ülekandekeskustesse, kogu aeg seal. Nendes paikades on vaba aja veetmise võimalused piiratud. Üks nendest kohtadest asub pealegi nii kaugel kassaatori elukohast, et teoreetilinegi võimalus väga heade ilmastikuolude korral koju minna ei tule kõne alla. Kohtukolleegium arvab, et kassaatori olukord erineb olukordadest, milles olid töötajad kohtuasjades, mida Euroopa Kohus on juba arutanud. Kohtukolleegium leiab, et erinevus kohtuasjast Simap (C-303/98) seisneb asjaolus, et käsitlevaval juhul ei olnud vajalik ja ka ei nõutud kassaatori füüsilist viibimist ja tema kättesaadav olemist töökohas perioodidel, mil ta pidi olema kättesaadav, sh sekkumise korral. Võrreldes kohtuasjaga Jaeger (C-151/02), millel on kõige enam sarnasusi, tuvastab kohtukolleegium erinevuse, mis seisneb selles, et kassaatori oma aja kasutamine ja oma huvidega tegelemine oli rohkem piiratud nende paikade asukohta tõttu (mitte seetõttu, et ta pidi olema kättesaadav). Vastustaja ei määranud kindlaks, kus täpselt peab kassaator asuma. Põhjus, miks kassaator elas kohas, kus ta töötas, ei olnud see, et ta pidi olema kättesaadav olemise perioodil tööandja käsutuses, vaid tema töökoha geograafilised omadused. Kohus tuvastab erinevuse kohtuasjas Tyco (C-266/14) käsitletud juhtumist, mis seisneb selles, et sõitu klientide juurde,

mis on tööprotsessi osa, ei ole võimalik võrdsustada kättesaadav olemise olukorraga. Ja erinevus võrreldes kohtuasjaga Matzak (C-518/15) seisneb kohtukolleegiumi meelest selles, et kassaatorit ei kohustatud viibima kindlas kohas ja ka väljakutse peale reageerimise aeg oli oluliselt pikem.

[lk 9]

15. Euroopa Kohtule esitatakse järgmised küsimused:

- Kas direktiivi 2003/88 artiklit 2 tuleb tõlgendada nii, et sellistel asjaoludel nagu käesolevas menetluses tuleb tööajaks pidada pidevalt kättesaadav olemise aega, mil töötaja, kes töötab raadio ja televisiooni ülekandejaamas, peab tööst vabal ajal (mil tema füüsiline viibimine töökohas ei ole vajalik) olema väljakutse peale kättesaadav ja vajadusel jõudma töökohta ühe tunni jooksul?
- Kas pidevalt kättesaadav olemise laadi määratlust mõjutab niisugustel asjaoludel nagu käesolevas menetluses asjaolu, et töötaja elab majutuskohas, mis asub kohas, kus ta töötab (raadio ja televisiooni ülekandejaam), sest koha geograafilised omadused muudavad kojumineku („mäejalamile“ võimatuks (või raskemaks)?
- Kas kahele eelnevale küsimusele tuleb vastata teisiti, kui tegemist on kohaga, kus vaba aja veetmise võimalused on paiga geograafiliste omaduste tõttu piiratud või kus töötaja oma aja kasutamine ja oma huvidega tegelemine on enam piiratud (kui siis, kui ta elaks omas kodus)?

[...]